[Матеріали IV конгресу Міжнародної асоціації україністів]. – К.: «Обереги», 2000. – С. 360–365.
5. Юнг К. Г. Психология и поэтическое творчество / К. Г. Юнг // Самосознание европейской культуры XX века. – М.: Политиздат, 1991. – С. 103–119.

Пікун Л. В.
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

КАЗКОВІ МОТИВИ В РОМАНІ Б. КОСМОВСЬКОЇ «ПОЗОЛОЧЕНА РИБКА»

The article investigates the fairy-tail motives in the novel "Gold covered fish" by B. Kosmowska. The author uses a constant detail of the fairy-tail archetype that raises an associative symbolic image in the reader's consciousness, for example "the king and the queen", "an old man and woman and their granddaughter", "gold fish", "paradise apple tree". These fairy-tail details have been conceptualized in the postmodernist ideological paradigm and reduced to rhizomes, caricature, black humor.

Барбара Космовська (1958 р.н.) – сучасна польська письменниця, надзвичайно популярна в Україні. Її романи увійшли до обов'язкової шкільної програми зі світової літератури. У сучасній науковій літературі натепер відсутні системні аналітичні роботи, що надають ґрунтовне розуміння творів письменниці. У загальному доступі наявні лише інтерв'ю, в яких авторка анонсує свої твори читацькому загалу й оглядові, досить неоднозначні, а подеколи необґрунтовані відгуки на романи «Буба» і «Буба: мертвий сезон». Роман «Позолочена рибка» взагалі не набув висвітлення у науковій літературі. Така ситуація ускладнює надання системного викладення зазначених творів у процесі їх освоєння в школі.

У контексті нашого дослідження розглянемо роман «Позолочена рибка» Б. Космовської. Роман «Позолочена рибка» суттєво відрізняється від романів «Буба» і «Буба: мертвий сезон». У цих творах Б. Космовська реалізувала своє прагнення створити «звичайну літературу, котра торкається наших повсякденних проблем, іноді незначних, втім болючих» [3]. Але, на наш погляд, саме у «Позолоченій рибці» письменниці

якнайкраще вдалося реалізувати своє уявлення про «гарний роман», а саме те, «що цей твір пробуджує фантазію, схильність до роздумів, є грою та пригодою» [3].

Аліція, головна героїня роману, за допомогою своєї бабусі із самого початку твору осмислює проблеми свого життя, звертаючись до казкових мотивів. Бабуся описує себе, розповідаючи про свою історію кохання як про королеву, а дідуся – як королевича [2]. Пізніше подарунок і вшанування Аліції Робертом також порівнюються авторкою з королівною і королевичем.

Але ідилічні родинні стосунки для Аліції вже стосуються іншого казкового концепту. Це життя онучки з дідом і бабою у селі без батьків. Дівчина зізнається коханому, що це її заповітна мрія [2].

Наскрізним казковим мотивом у романі є переосмислена казка про золоту рибку, на що вказує сама письменниця [1]. У контексті твору актуалізується декілька базових характеристик казкового образу золотої рибки як чарівного помічника, а саме – її здатність впоратися з будь-яким найскладнішим завданням і можливість повторного загадування бажання. У різних варіантах казки про чарівну рибку актуалізуються нездійсненні бажання до надмірного збагачення і властолюбство. У сучасному її варіанті важливими для підлітків виявляються зовсім інші прагнення. Підлітки досить відповідально, критично та прагматично підходять до своїх жадань. Такі наміри висловлює Роберт: «Я б волів, щоб моє бажання було реальним. Лише таке може збутися» [2]. Роберт бажає, аби батько перестав пити. Аліція погоджується із думкою Роберта: «я хотів би мати таку силу, яка змушувала б дорослих отямитися, щоб до них повертався розум? І щоб вони самі збагнули, як вони нас лажають. Скільки сорому завдають! Нічогенька мрія, га?» [2].

З плином подій у творі підлітки ще раз повернулися до образу золотої рибки, але їхні побажання кардинально змінюються. Роберт відповідає, що він має все, чого бажає – Аліцію і нову скрипку, а Аліція таємно бажає «щоб хвилини з Робертом ніколи не закінчувалися», але соромиться цього і проговорює «подвійну порцію гарячого шоколаду» [2]. Відтак, виявилося, що Аліція та Роберт зовсім не потребують чарів золотої рибки для здійснення своїх мрій.

Втім, у романі є герой, якому, на переконання Аліції, золота рибка вкрай необхідна – маленький хворий на рак зведений братик Фрицек. Аліція купила помаранчевого вуалехвоста і принесла його в лікарню, сказавши, що «ця рибка золота, і вона неодмінно виконає твої бажання» [2]. Хвора дитина також загадує свої бажання, визначаючи їх важливість для себе. У першу чергу він хоче, аби Зося погодилася стати його дружиною [2]. Другорядними для Фрицека виявляються бажання повернутися до дому і видужати. Пізніше сам Фрицек розуміє, що рибка виявляється безсилою і називає її позолоченою.

У творі згадується ще один фольклорний казковий образ райської яблуні. Таку назву Клодія дала своєму фільму, який вона зняла про тяжко хворих дітей після смерті свого сина Фрицека. «Фільм Клаудії розповідає про дітей, які видираються на цю яблуню, щоб опинитися ближче до раю, коли життя на землі перетворюється на пекло, сповнене страждань і болю» [2].

Крім фольклорних казкових мотивів твір пов'язаний із життям і творчістю відомої шведської казкарки Астрід Ліндгрен. Також на початку твору Аліція говорить бабусі, що читає книгу цієї письменниці про двох братів. Мати Аліції «блукала заплутаними стежками життя Астрід Ліндґрен» [2], пишучи про неї і позбавляючи дочку своєї уваги. У кінці твору Сара ототожнює мати Аліції з А. Ліндгрен не випадково, адже попри свою відчуженість від доньки і оточуючих проблем, мати Аліції в результаті копіткої роботи зуміла за допомогою життєвого і творчого шляху письменниці самовизначитись і вирішити власні психологічні проблеми і зблизитися з дочкою.

Поданий аналіз казкових джерел роману «Позолочена рибка» Б. Космовської унаочнює ігровий спосіб логічної трансформації, комбінаторності, аплікації культурного спадку різних казкових джерел на сегментному рівні. У творі письменниця використовує певну константну деталь того чи того казкового архетипу, котрий викликає асоціативно-символічний образ у читацькій свідомості, наприклад: «король з королевою», «дід з бабою і онучкою», «золота рибка», «райська яблуня». У результаті дзеркального моделювання такого казкового спадку Б. Космовська переводить його на якісно новий рівень змістового розвитку, надає йому своє тлумачення, унаслідок чого аксіологічні домінанти вихідних традиційних характеристик змінюються. Король –

верховний правитель – у романі «міг скинути королівські шати, злізти з білого коня й схопити життя за роги» [2]. Життя онучки з бабою і дідом позначається, як «звичайна втеча з дому» [2]. «Золота рибка» є не всесильною, адже здійснюються лише реальні бажання і перетворюється на «позолочену рибку», вона також виконує терапевтичну функцію. Ловцем рибки у творі виявляється дівчина, а бажання висловлюють хлопці (Роберт і Фрицек).

Постмодерна свідомість синтезує різні смисли, які закладені в образах яблуні як дерева життя і плодоносіння та яблука як символу цілісності, земних бажань, символу начала всіх речей, символу пізнання добра і зла. Б. Космовська надає власне прочитання образу «райська яблуня»: «Іноді треба спуститися до самого пекла, щоб потім піднятися до неба (…). На цій дорозі не можна бути самому, бо в самотності біль лише посилюється, і ніколи не маліє… Цей фільм також про те, що ми не маємо права байдуже дивитися на самотність інших. На самотність хворих, бо з-поміж усіх самотностей вона є найважчою» [2]. Крім фольклорних архетипів письменниця залучає літературні, а саме життя і творчий доробок письменниці-казкарки А. Ліндгрен. Власне історія про хворого братика постає як алюзія по-перше до повісті-казки А. Ліндгред «Брати Левине серце», а по-друге до казок «Крихітка Нільс Карлсон» і «Міо, мій Міо». Також «Астрід Ліндґрен у своєму нелегкому житті зробила все, щоб мамина книжка про неї народжувалася у справжніх творчих муках», іронічно зауважує героїня твору [2].

Відтак казкові мотиви у романі «Позолочена рибка» Б. Космовської зачіпають усі грані сучасного буття як дорослого, так і підлітка. Використані елементи казкових архетипів осмислюються у світоглядній постмодерністській парадигмі, де сумнів та іронія панують, а відтак казкові стереотипи, іміджі та кліше зводяться до ризоми, карикатури, чорного гумору.

Література

1. Городницька Б. Барбара Космовська: «У книжках завжди шукаю виправдання для молоді» [Електронний ресурс] / Божена Городницька // Сумно. – 2012. – Режим доступу до ресурсу:

http://sumno.com/article/barbara-kosmovska-u-knyzhkah-zavzhdy-shukayu-vypra/.
2. Космовська Б. Позолочена рибка: роман / пер. з пол. Божени Антоняк. [Електронний ресурс] / Барбара Космовська // Л. : Урбіно. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rulit.me/books/pozolochena-ribka-read-380597-1.html.
3. Семенченко М. Барбара КОСМОВСКАЯ: «Я – враг слепого дидактизма» [Електронний ресурс] / Мария Семенченко // День. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://day.kyiv.ua/ru/article/ukraincy-chitayte/barbara-kosmovskaya-ya-vrag-slepogo-didaktizma.

Росстальна О. А.
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

РОЛЬ ПРОТИСТАВЛЕННЯ У НОВЕЛІ Т. ГАРДІ «ЗАБОРОНА СИНА»

The role of contrast in the short story of T. Hardy "The Son's Veto" is under analysis. Contrast is the main way of organizing both the plot and characters' presentation in the short story. Contradiction between rural and urban life as well as contrast in portraits and characters appear to be the part of Hardy's style.

Новела Т. Гарді "Заборона сина" ("The Son's Veto", 1891) – особливе явище у творчій спадщині митця. Письменник продовжує дослідження контрасту між життям у селі та місті, що розкривається у творах збірки "Вессекські оповідання" та романах.

Героїня твору, Софі, проста сільська дівчина, працює служницею в домі священика Твікотта й виходить за нього заміж після смерті дружини. Шлюб з чоловіком з вищим соціальним становищем та освітою, значно старшим за неї, з одного боку, покращує матеріальне становище героїні, проте, з іншого, робить її нещасливою.

Софі, яка виросла у селі, змушена перебратися до міста. Молода жінка потрапляє в полон умовностей, де не пробачаються граматичні помилки, простуваті манери і невміння відповідно поводитися у товаристві. Контраст між затишним, чистим сільським будинком у садочку й брудним та пильним помешканням у кінці вулиці – ілюстрація